

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗМІСТУ ФЕНОМЕНА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ

Павлушенко С. М. доктор філософії, заступник начальника кафедри внутрішніх комунікацій Національного університету оборони України
<https://orcid.org/0000-0001-6222-0656>

У статті проаналізовано основні наукові підходи вітчизняних учених до визначення психологічного змісту феномена психологічної готовності, розкрито та запропоновано авторський підхід до класифікації видів психологічної готовності: за специфікою виконання завдань військово-професійної діяльності, умовами їх виконання і тривалістю ефективної військово-професійної діяльності, а також розглянуто підходи до інтерпретації рівнів вимірювання психологічної готовності.

Ключові слова: бойові дії; військовослужбовці; військово-професійна діяльність; психологічна готовність; психічна стійкість; психологічна підтримка персоналу.

Вступ. Психологічна готовність до військово-професійної діяльності є ключовою характеристикою психічної діяльності військовослужбовців в екстремальних умовах виконання завдань за призначенням. Від стану психологічної готовності залежать якість виконання функціональних обов'язків, ефективність використання здобутих знань, прагнення вдосконалювати навички і набутий досвід, мобілізація внутрішніх резервів під час впливу різних стресорів бойової обстановки, збереження самоконтролю і швидка орієнтація в умовах невизначеності сучасного бою ("царини війни"). Протягом останніх 10 років спостерігається зростаючий інтерес вітчизняних науковців до проблематики формування та розвитку психологічної готовності (захищено 3 докторські дисертації, 37 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидат наук або доктора філософії, виконано 9 науково-дослідних робіт). Водночас аналіз наукових праць вітчизняних учених показав наявність деяких суперечностей, зумовлених, по-перше, психологічними особливостями різних видів професійної діяльності та умовами їх виконання, по-друге, різними підходами до структури та розуміння її сутності, по-третє, відсутністю єдиної класифікації феномена психологічної готовності, по-четверте, різною інтерпретацією вимірювання психологічної готовності. Крім того, невирішене ключове завдання: вважати психологічну готовність

індивідуальною чи груповою характеристикою?

Метою статті є аналіз наукових підходів вітчизняних учених до визначення психологічного змісту, вирішення наявних наукових суперечностей у дослідженні феномена психологічної готовності.

Теоретичне підґрунтя. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці вітчизняних науковців сектору безпеки та оборони України: В. Алещенка, О. Волуйка, О. Кокуна, А. Кириченка, О. Лабенка, Г. Нікітенка, О. Поканевич, А. Науменка, М. Литвинчука, Н. Пенькової, О. Самойленка, О. Сафіна, Д. Софіяна, В. Стасюка, О. Туза, О. Юркової).

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано теоретичні методи дослідження: аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, синтез, порівняння, узагальнення.

Результати й обговорення. У психологічному словнику поняття "готовність до дії" розтлумачено як "приведення в активний стан усіх психофізіологічних систем людського організму, необхідних для ефективного виконання певних дій" (*Психологічна енциклопедія*, 2008, с. 89). Наказом Головнокомандувача Збройних Сил України "Про затвердження Порядку проведення психологічної підтримки військовослужбовців Збройних Сил України" від 01.08.2024 № 349 визначено, що психологічна готовність – це

взаємопов'язана система мотиваційних і психологічних чинників, вольових ресурсів і витривалості особового складу, а також професійної компетенції, що забезпечує реалізацію ним поставленого завдання.

Доктор психологічних наук В. Стасюк вважає, що “психологічна готовність військовослужбовця до виконання поставлених завдань – це своєрідний фундамент його активних дій у майбутньому бою. Знання військовослужбовцем своїх психологічних особливостей дає йому змогу керувати власною психікою та ефективно діяти у складних ситуаціях. Іноді стан готовності порівнюють зі шлюзом, який пропускає досягнутий рівень військової майстерності. Цей шлюз може пропустити його повністю або створювати йому перешкоди аж до заборони проходу. Прикладом можуть бути стопорні стани, коли людина просто цепеніє і не здатна діяти доцільно. Стан готовності і його зміст багато в чому індивідуальні” (В. Стасюк, 2024, с. 298). Отже, на переконання науковця, психологічну готовність військовослужбовців можна розглядати, як інтегральний показник моральної, психічної та військово-професійної здатності виконувати завдання за будь-яких умов обстановки (В. Стасюк, 2020, с. 161).

У свою чергу О. Кокун визначає психологічну готовність фахівця до екстремальних видів діяльності як “інтегративне особистісне утворення, яке складається із короткочасної та тривалої готовності і забезпечує його психологічну придатність до діяльності в екстремальних умовах”. У тривалій психологічній готовності фахівця до діяльності в екстремальних умовах науковець виокремлює особистісну і функціональну готовність. Особистісна готовність має складовими моральну, вольову, комунікативну та загальнопсихологічну готовність, функціональна – мотиваційну, когнітивну, креативну, орієнтаційну, операційну та оцінювальну готовності (О. Кокун, 2010, с. 187).

Фахівці Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України визначають, що “морально-психологічна готовність військовослужбовців до виконання завдань за призначенням – це цілісно-особистісний

стан готовності особового складу до певної поведінкової реакції в конкретній ситуації, який є відповідною соціальною установкою” (*Морально-психологічна готовність військовослужбовців ЗС України до виконання завдань за призначенням: соціальний вимір та прогнозування*, 2018 с. 9).

Аналіз психологічної літератури дозволяє виокремити особистісний, функціональний та особистісно-функціональний підходи до визначення розуміння психологічної готовності.

Представники особистісного підходу (М. Дьяченко, Л. Кандибович, С. Мул, С. Максименко, Л. Карамушка, О. Креденцер, О. Філь) розуміють психологічну готовність як стійке особистісне утворення індивідуально-психологічних якостей, властивостей і станів, що сприяють (або не сприяють) ефективному виконанню функціональних обов'язків та забезпечують (або не забезпечують) успішну професійну діяльність, будучи результатом підготовки до цієї діяльності (*Психологічна підготовка підприємців*, 2005, с. 10).

На думку С. Максименка (2021), в основу цілеспрямованої, регульованої, стійкої та ефективної діяльності покладено психологічну готовність до цієї діяльності, яка включає вольові якості, емоційні стани, переконання, знання, навички і вміння, що сукупно становлять цілісність особистості.

На переконання С. Мула, високий рівень психологічної готовності офіцера до майбутньої професійної діяльності залежить від сформованої мотиваційної структури, в якій провідну роль відіграють цінності саморозвитку та самореалізації. Науковець розглядає психологічну готовність через емоційний, вольовий та інтелектуальний потенціал особистості, який реалізовується через конкретний вид діяльності та може бути розглянутий як якісний показник саморегуляції фахівця на різних рівнях перебігу процесу – фізіологічному, психологічному, соціальному, які визначають його поведінку (С. Мул, 2016, с. 354).

На думку С. Максименка, Л. Карамушки, О. Креденцера, О. Філь, психологічна готовність є комплексом взаємопов'язаних та взаємозумовлених психологічних якостей особистості, що

забезпечують здатність до професійної діяльності (С. Максименко та ін., 2005 с. 10).

Отже, відповідно до особистісного підходу вітчизняні науковці розглядають психологічну готовність як стійку характеристику особистості, “істотну передумову для цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості й ефективності”, що допомагає особистості військовослужбовця результативно виконувати свої функціональні обов’язки, застосовуючи набуті під час підготовки знання, професійні навички та вміння, досвід, зберігати самоконтроль та перебудовувати свій алгоритм дій у ситуаціях невизначеності (О. Колесніченко та ін., 2016, с. 10).

У межах функціонального підходу (М. Левітов, О. Ухтомський, М. Томчук) психологічну готовність визначають як певний психічний стан особистості, який проявляється в активному позитивному ставленні до професійної діяльності.

Відповідно до цього підходу на стан психологічної готовності впливають конкретна ситуація і завдання, які потрібно вирішити. Такий стан науковці (О. Кокун, А. Кириченко, В. Стасюк, О. Юркова) називають тимчасовою або ситуативною готовністю, в якій поєднані внутрішня налаштованість особистості на певний вид діяльності, уміння адаптувати внутрішні ресурси під конкретну ситуацію, мобілізувати вольові зусилля для успішного виконання визначених завдань. Найяскравіше тимчасова (ситуаційна) готовність проявляється в екстремальних умовах виконання завдань (робіт), прямо залежить від індивідуально-психологічних якостей, особливостей і типу нервової системи особистості. Вважають, що стан готовності – це тимчасова (ситуативна) готовність, а підготовленість особистості – довготривала готовність (О. Юркова, 2023, с. 32).

Отже, відповідно до функціонального підходу психологічну готовність розглядають як “психічний стан особистості військовослужбовця, що проявляється в позитивному ставленні” до військово-професійної спеціальності, сформованій професійній самосвідомості, внутрішній налаштованості на ефективне виконання завдань за призначенням та “проявляється як потенційна якість особистості”. Такий

підхід зумовлює формування стану змобілізованості психіки військовослужбовців, здатність приймати самостійні рішення під час вирішення складних професійних завдань, “оцінювати свої можливості співвідносно до майбутніх труднощів і досягнень певних результатів”, передавати свій досвід бойовим побратимам (О. Колесніченко та ін., 2016, с. 10).

Представники особистісно-діяльнісного підходу розуміють психологічну готовність як невід’ємну характеристику особистості, яка акумулює психологічні властивості, мотивацію, здібності, пізнавальні та емоційно-вольові процеси, а також знання, вміння і навички, набуті у процесі підготовки. На їх переконання, сформовані індивідуально-психологічні якості сприяють якісному виконанню функціональних обов’язків (О. Сафін, О. Юркова, А. Кириченко, Є. Потапчук).

Так, О. Сафін, вивчаючи питання готовності до діяльності в особливих умовах, дійшов висновку, що психологічна готовність розвивається незалежно від виду діяльності й етапу становлення особистості. Під час розвитку психологічна готовність активізує внутрішній ресурс особистості, стимулює її активність, стає її властивістю і характеристикою, вказуючи на психологічні можливості особистості, певні етапи її розвитку (О. Сафін, 2010, с. 118).

Досліджуючи розвиток психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів до виконання бойових завдань, О. Юркова розглядає психологічну готовність як складне утворення, в якому відображено цілісний прояв професійно важливих навичок, набутих вмінь та індивідуальних якостей особистості, її цінностей та емоційного ставлення до професійної діяльності (О. Юркова, 2023, с. 195).

На переконання А. Кириченка, який досліджував психологічну готовність військовослужбовців Десантно-штурмових військ Збройних Сил України до діяльності у бойових умовах, психологічна готовність є “цілісним проявом особистості, а не окремих її індивідуально-психологічних властивостей”. Психологічна готовність десантника на поведінковому рівні проявляється у впевнених, активних, свідомих діях, спрямованих на подолання

перешкод та бар'єрів збройного протистояння. За структурою психологічна готовність поділяється на загальну (тривалу) готовність, яка поєднує якості особистості, мотиви, знання, навички, вміння, набутий досвід, і ситуативну (тимчасову), яка є складовою загальної готовності, але спрямована на виконання конкретного завдання (А.Кириченко, 2022, с. 66).

Вивчаючи готовність прикордонників до охорони державного кордону, Є. Потапчук описує загальну психологічну готовність як потенційну здатність військовослужбовця діяти і швидко адаптувати психіку до виконання службового завдання. В основу готовності покладено “систему морально-психологічних якостей, що є маркерами потенційних можливостей прикордонника” до ефективного виконання функціональних обов'язків. Психологічна готовність, на думку автора, є однією зі складових загальної готовності прикордонників до діяльності із захисту державного кордону (Є. Потапчук, 2021, с. 172).

Отже, відповідно до особистісно-діяльнісного підходу психологічну готовність треба розглядати як цілеспрямований вияв особистості через систему професійних теоретичних знань, практичних навичок і вмінь, потреб, стимулів, мотивів, набутого досвіду, психологічних якостей, психічних процесів, фізіологічних функцій, що забезпечує ефективне виконання військово-професійної діяльності (О. Колесніченко та ін., 2016, с. 10).

Таким чином, аналіз наукових праць, присвячених підходам до тлумачення психологічної готовності суб'єкта професійної діяльності, показав різноманіття поглядів на їх розуміння. На нашу думку, найбільш перспективно, обґрунтовано та завершено поняття “психологічна готовність особистості” трактують прибічники особистісно-діяльнісного підходу, який ми візьмемо за основу.

Особливий інтерес для нашого дослідження становлять підходи вітчизняних психологів до класифікації видів психологічної готовності.

Так, В. Медведєв (1996), досліджуючи проблеми професійної деформації

співробітників органів внутрішніх справ, виокремив загальну, ситуативну, операційно-виконавчу психологічну готовність і наголосив на її залежності від ступеня прояву певних психологічних якостей особистості.

На думку Ю. Швалба (2017), існують довгострокова та ситуативна готовність до діяльності. Дослідник вважає, що довгострокова готовність залежить від певних якостей і характеристик людини, необхідних для успішного виконання професійних завдань, а ситуативна готовність є станом особистості, який випереджає визначену її діяльність і визначає подальшу її успішність.

Виокремлюючи тривалу та короткочасну психологічну готовність, О. Кокун (2010) наголошує, що короткочасна психологічна готовність має за основу тривалу і характеризує наявну в певний час (від одного до кількох днів) психологічну здатність до виконання конкретних професійних завдань в таких умовах. Мова йде про можливий випадок відсутності у фахівця короткочасної (ситуативної) психологічної готовності (внаслідок захворювання, поранення, травми та ін.) за наявності тривалої (потенційної) готовності. При цьому наявність короткочасної психологічної готовності неможлива без наявності тривалої (О. Кокун, 2010, с. 161). Розглядаючи тривалу і короткочасну готовність, науковці дійшли висновку, що складовими структури тривалої готовності є позитивне ставлення до діяльності, наявність мотивації, відображення рис характеру, здібностей, темпераменту, психічних та емоційно-вольових процесів, а також поєднання знань, навичок, вмінь та набутого досвіду, а короткочасної – стійкість, ефективність впливу та прагнення досягнути мети (А. Кириченко, 2023, с. 39).

У дослідженні психологічної готовності військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності поза межами пункту постійної дислокації О. Колесніченко, Я. Мацегора, В. Воробйова виокремлюють ситуативну (оперативну) психологічну готовність і тривалу (постійну) психологічну готовність. Оперативна психологічна готовність – це функціональне ядро тривалої психологічної готовності, що підвищує її дієвість.

Виникнення оперативної психологічної готовності як стану залежить від оволодіння знаннями, наявності установок і мотивів поведінки, необхідних для виконання завдань. У свою чергу, ситуативна психологічна готовність визначає продуктивність тривалої психологічної готовності в конкретних обставинах (О. Колесніченко та ін., 2016, с. 16).

Аналіз наявних джерел дає змогу зробити висновок, що деякі науковці, класифікуючи види психологічної готовності, ототожнюють її з готовністю до військово-професійної діяльності. На наше переконання, готовність до військово-професійної діяльності є більш широким поняттям, яке включає кілька компонентів у тому числі і психологічну готовність (рис.1).

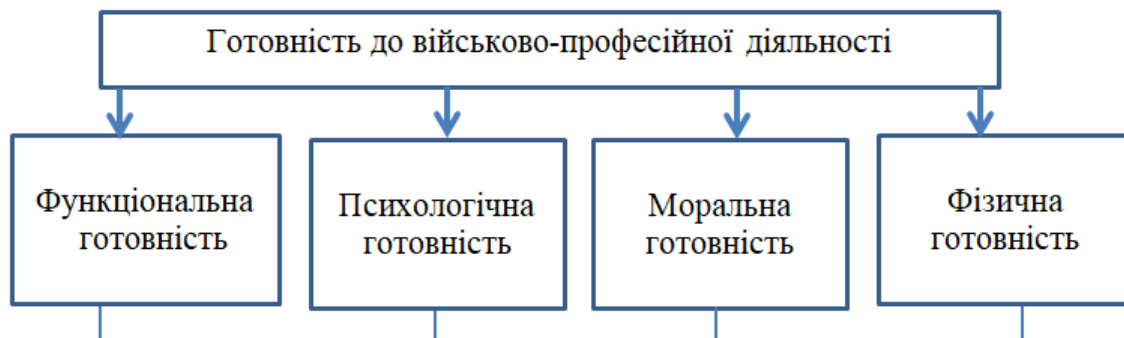

Рис.1 Види готовності до військово-професійної діяльності

Узагальнюючи види психологічної готовності, виокремлені вітчизняними науковцями, пропонуємо свій підхід до їх класифікації: за специфікою виконання завдань військово-професійної діяльності, умовами їх виконання і тривалістю

ефективної військово-професійної діяльності.

За специфікою виконання військово-професійних завдань психологічну готовність можна розподілити на три види: загальну, ситуативну та операційну (рис.2)

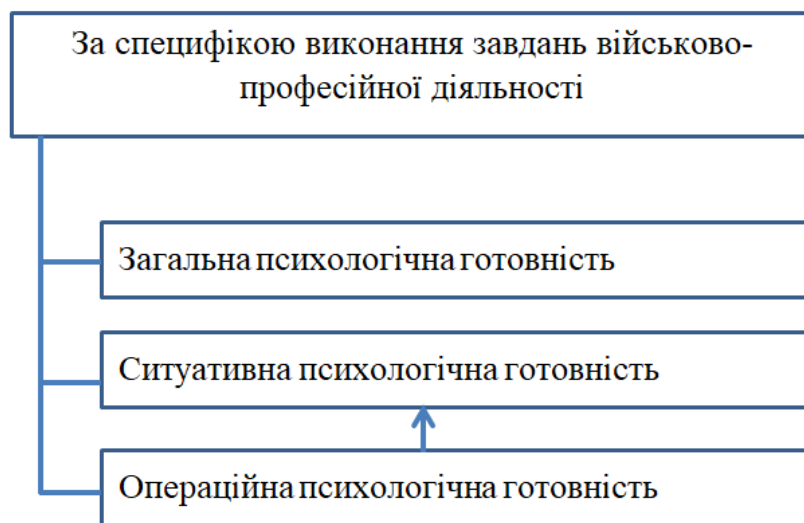

Рис.2 Види готовності за специфікою виконання завдань військово-професійної діяльності

Загальна психологічна готовність забезпечує здатність до виконання функціональних обов'язків за посадою із застосуванням набутих знань, навичок, вмінь, професійного досвіду, визначається придатністю або непридатністю до проходження служби у ЗС України.

психологічно готовий служити у Збройних Силах, але не готовий виконувати бойові завдання).

Операційна психологічна готовність пов'язана зі спроможністю виконувати конкретне завдання (операцію), обмежена у часі характер і може бути складовою ситуативної психологічної готовності.

Ситуативна психологічна готовність обмежена визначеною ситуацією, певними умовами в певний час (наприклад,

Залежно від умов виконання завдань військово-професійної діяльності

психологічну готовність можна поділити також на три види: психологічна готовність до виконання завдань повсякденної діяльності, психологічна готовність до виконання екстремальних завдань мирного часу, психологічна готовність до виконання бойових завдань (рис.3). Психологічну готовність до виконання бойових завдань треба розглядати як найвищий рівень, “своєрідний фундамент до активних

дій військовослужбовця у майбутньому бою” (В. Стасюк, 2024, с. 298), який виявляється у сформованій професійній самосвідомості та психологічній налаштованості на ефективне виконання бойових завдань, його бойовій мотивації та є логічним продовження перших двох видів психологічної готовності, які формуються та розвиваються під час підготовки до виконання завдань за призначенням.

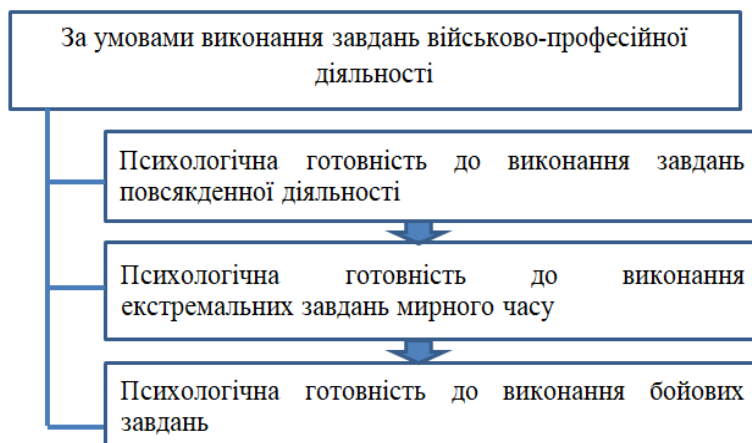

Рис.3 Види готовності за умовами виконання завдань військово-професійної діяльності

За тривалістю ефективної військово-професійної діяльності психологічну готовність доцільно поділити на короткочасну і тривалу (рис. 4). Короткочасна психологічна готовність базується на тривалій і характеризує наявну у певний час (від одного до кількох днів) психологічну здатність до виконання конкретних професійних завдань в умовах, що склалися. Тривала психологічна готовність формується впродовж тривалого часу військово-професійної підготовки військовослужбовця та виконання ним

завдань за призначенням і характеризує його потенційну психологічну здатність до виконання різних завдань під час діяльності в умовах мирного та військового часу.

Отже, запропонована класифікація видів психологічної готовності найповніше розкриває здатність особистості військовослужбовця до ефективної підготовки та бойового застосування залежності від специфіки, умов і тривалості результативної військово-професійної діяльності.

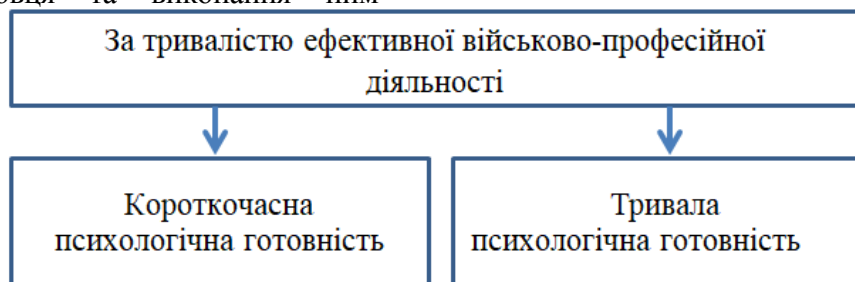

Рис.4 Види готовності за тривалістю ефективної військово-професійної діяльності.

Зміст психологічної готовності вітчизняні науковці розглядають через структурні компоненти і співвідносять його зі специфікою військово-професійної діяльності. Саме тому феномен психологічної готовності може вирізнятися для кожної діяльності, і за змістом, і за структурою компонентів. Так, О. Коқун

виокремлює “підготовленість, як довгострокову характеристику та оперативну готовність, а також як стан психологічної мобілізації до виконання діяльності” (О.Коқун, 2010, с. 182).

При цьому П. Корчемний (2008) переконаний, що в ході психологічної підготовки формуванню і розвитку

одночасно підлягають психологічна готовність і психологічна стійкість як цілісне психічне утворення. Учений зазначає, що психологічна готовність як активний стан особистості і психічна стійкість як її здатність зберігати високу фізичну і розумову працездатність в умовах напруженості включають однакові компоненти (мотиваційний, емоційний, вольовий, пізнавальний, інтелектуальний та операційний).

Цікавим є підхід Я Бондаренка, Д. Сергієнка, відповідно до якого науковці виокремлюють такі компоненти психологічної готовності: спонукальний (система мотивів); відображальний (пізнавальні процеси); виконавчий (розумова і сенсорна діяльність); регулюючий (вольові якості та емоційна стійкість) (Д. Сергієнко, 2016, с. 216).

У В. Алещенка психологічну готовність визначено як “специфічний психічний стан, що має складну динамічну структуру, в якій взаємодіють компоненти (когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий, функціональний та індивідуально-психологічний) і типологічні сторони психіки особового складу в їх співвідношенні із зовнішніми умовами і майбутніми завданнями” (В. Алещенко, 2023, с. 9).

Отже, єдиного підходу до змісту феномена психологічної готовності у вітчизняній психології ми не побачили. Водночас майже одностайно вітчизняні науковці розглядають цей феномен через структурні компоненти психічної діяльності особистості та співвідносять його з особливостями різних видів діяльності.

Найбільш складним і суперечливим питанням, на наш погляд, залишається інтерпретація рівнів вимірювання психологічної готовності. Представники наукової школи В. Стасюка виокремлюють три рівні стану психологічної готовності до бою: низький, середній і високий.

Невпевненість військовослужбовця у собі, відсутність прагнення до протистояння противнику, низька бойова мотивація, нерішучість, замкненість, скутість або, навпаки, метушливість, допущення помилок під час виконання простих команд і завдань вказують на низький рівень психологічної готовності до бою.

Середній рівень психологічної готовності визначається комбінацією у військовослужбовця впевненості в собі та своїх бойових побратимах, довірі до командирів, з одного боку, та стриманого прагнення до рішучих дій і зіткнення з противником.

Прагнення до протиборства, висока бойова мотивація, “пошук” зустрічі з противником, прагнення перемогти ворога, готовність випробувати себе в умовах бою вказують на високий рівень психологічної готовності військовослужбовця до бою.

Досвід російсько-української війни показав, що достатнім для вступу у бій вважається середній рівень психологічної готовності військовослужбовців, що залежно від успіху (або невдачі) підвищується до високого або знижується до низького. Для окремих родів військ (сил), а саме військових частин (підрозділів) Десантно-штурмових військ Збройних Сил України, підрозділів Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, які нині завдяки бойовому духу та корпоративним традиціям успішно виконують найскладніші завдання на тактичному рівні, психологічна готовність має бути виключно на високому рівні (*Психологія управління військами*, 2024, с. 299).

На переконання Г. Ржевського, залежно від сформованості основних показників (прагнення до активних, практичних дій у надзвичайній ситуації, почуття відповідальності за свою всебічну підготовленість, поінформованості про особливості діяльності в екстремальних умовах, настрій на подолання труднощів в умовах небезпеки) психологічна готовність може мати три рівні: високий, середній, недостатній (Г. Ржевський, 2012, с. 80).

Фахівці Науково-дослідного центру гуманітарних проблем (2018) для вимірювання ознаки “морально-психологічна готовність військовослужбовців до виконання завдань за призначенням” використовують шкалу із п’ятьма показниками: низький рівень, відносно низький рівень, середній рівень, відносно високий рівень, високий рівень, яка, на їх погляд, найбільшою мірою відповідає вимогам сьогодення (*Морально-психологічна готовність військовослужбовців ЗС України до виконання завдань за призначенням*:

соціального виміру та прогнозування, 2018, с. 10).

Отже, відсутність єдиної методики для визначення індивідуального рівня психологічної готовності не дає змоги однозначно інтерпретувати рівні психологічної готовності військовослужбовців Сил оборони України.

Висновки.

1. Проблема психологічної готовності тривалий час є предметом дослідження багатьох вітчизняних учених, більшість з яких розглядають психологічну готовність як інтегральну професійно значущу властивість особистості, яка є системою взаємопов'язаних структурних компонентів.

2. Зміст психологічної готовності вітчизняні науковці розглядають через мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивний, функціональний структурні компоненти, які забезпечують успішне виконання військово-професійної діяльності та співвідносять її з особливостями військово-професійної діяльності, зовнішніми умовами та майбутнім завданням.

3. Психологічна готовність – це індивідуальна характеристика військовослужбовця як особистості, що є передумовою цілеспрямованої діяльності і здатності виконувати завдання військово-професійної діяльності.

4. Найповніше розкриває здатність особистості військовослужбовця до ефективної підготовки та бойового застосування така класифікація видів психологічної готовності: залежно від специфіки, умов і тривалості, а також ефективності військово-професійної діяльності.

5. На сьогоднішній у Збройних Силах України та інших складових сил оборони не існує єдиної методики для діагностування психологічної готовності до виконання бойових завдань. Отже, дослідження та інтерпретація рівнів вимірювання психологічної готовності можна вважати предметом для подальших наукових розвідок військових психологів зі складу сектору безпеки та оборони нашої держави.

Список використаних джерел

1. Алешенко В.І. (2023). Формування психологічної готовності військовослужбовців до ведення бойових дій. Вісник Національного університету оборони України № 4 (74), С. 5–13.
2. Бондаренко Я. & Сергієнко Д. (2016). Особливості психологічної готовності фахівців спеціальних підрозділів до дій в екстремальних ситуаціях. Право і Безпека, № 1. С. 157–162.
3. Кириченко А.В. (2023). Психологічна готовність військовослужбовців Десантно-штурмових військ Збройних Сил України до діяльності в бойових умовах : дис. ... д-ра філософії: 19.00.09 – Психологія діяльності в особливих умовах. Київ : НУОУ. 281 с.
4. Кокун О.М. (2010). Зміст та структура психологічної готовності фахівця до екстремальних видів діяльності. Проблеми екстремальної та кризової психології: зб. наук. пр. Харків : УЦЗУ. Вип. 7. С. 182–190.
5. Максименко С. Д., Карамушка Л. М., Креденцер О. В & О. А. Філь (2005). Комплекс активних методів та форм психологічної підготовки підприємців до підвищення ефективності підприємницької діяльності. Актуальні проблеми психології. Т. I : Соціальна психологія. Організаційна психологія. Економічна психологія : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ: Міленіум. Ч. 14. С. 3–9.
6. Максименко С. Д. (2001). Морально-психологічне забезпечення службової діяльності Прикордонних військ України : підручник. Хмельницький : НАДПСУ. 448 с.
7. Морально-психологічна готовність військовослужбовців ЗС України до виконання завдань за призначенням: соціальний вимір та прогнозування: метод. посіб. (2018); за заг. ред. Н.А. Агаєва. Київ : НДЦ ГП ЗСУ. 72 с.
8. Мул С. А. (2016) Психологія готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності : дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01. Київ. 539 с.
9. Потапчук Є. М. (2001). Психологічна робота у Прикордонних військах України Хмельницький : НАПВУ. С. 124–173.
10. Психологія управління військами (2024) : підручник ; вид. 2-ге, перероб. та доп.; за заг. ред. В. В. Стасюка. Київ : НУОУ. 532 с.

11. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., & Воробйова В. І. (2016). Психологічна готовність військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності поза межами пункту постійної дислокації : монографія. Харків : НА НГУ. 335 с.
12. Ржевський Г. (2012). Психологічна готовність магістрів до педагогічної діяльності. Вісник КНТУ: Актуальні проблеми психології. С. 73–89.
13. Сафін О. Д. (2010). Людський чинник в особливих умовах діяльності та праці: психологічний аспект. Проблеми екстремальної та кризової психології. Вип. № 8. С. 108–120.
14. Стасюк В.В. (2020). Аналіз підходів до оцінювання та прогнозування психологічної готовності особового складу військ (сил): структура чинників. Вісник Національного університету оборони України № 1(54). С. 160–166.
15. Юркова О.І. (2023). Розвиток психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів до виконання бойових завдань : дис. ... до-ра філософії:19.00.09 – Психологія діяльності в особливих умовах. Київ : НУОУ. 234 с.

References

1. Aleshchenko V.I. (2023). Formuvannya psykholohichnoi hotovnosti viiskovosluzhbovtziv do vedennia boiovykh dii. [Formation of psychological readiness of military personnel for combat operations.] Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy № 4 (74), S. 5–13. (in Ukrainian)
2. Bondarenko Ya. & Serhiienko D. (2016). Osoblyvosti psykholohichnoi hotovnosti fakhivtsiv spetsialnykh pidrozdiliv do dii v ekstremalnykh sytuatsiiakh. [Features of the psychological readiness of specialists of special units for actions in extreme situations.] Pravo i Bezpeka, № 1. S. 157–162. (in Ukrainian)
3. Kyrychenko A.V. (2023). Psykholohichna hotovnist viiskovosluzhbovtziv Desantno-shturmovykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy do diialnosti v boiovykh umovakh [Psychological readiness of servicemen of the Airborne Assault Forces of the Armed Forces of Ukraine for activities in combat conditions]: dys. ... d-ra filosofii: 19.00.09 – Psykholohiia diialnosti v osoblyvykh umovakh. Kyiv : NUOU. 281 s. (in Ukrainian)
4. Kokun O.M. (2010). Zmist ta struktura psykholohichnoi hotovnosti fakhivtsia do ekstremalnykh vydiv diialnosti. [The content and structure of a specialist's psychological readiness for extreme activities.] Problemy ekstremalnoi ta kryzovoi psykholohii: zb. nauk. pr. Kharkiv : UTsZU. Vyp. 7. S. 182–190. (in Ukrainian)
5. Maksymenko S. D., Karamushka L. M., Kredentser O. V & O. A. Fil (2005). Kompleks aktyvnykh metodiv ta form psykholohichnoi pidhotovky pidpriyemtsiv do pidvyschennia efektyvnosti pidpriyemnytskoi diialnosti. [A complex of active methods and forms of psychological training of entrepreneurs to increase the efficiency of entrepreneurial activity.] Aktualni problemy psykholohii. T. I : Sotsialna psykholohiia. Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia : zb. nauk. pr. Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy. Kyiv: Milenium. Ch. 14. S. 3–9. (in Ukrainian)
6. Maksymenko S. D. (2001). Moralno-psykholohichne zabezpechennia sluzhbovoi diialnosti Prykordonnykh viisk Ukrainy : pidruchnyk. [Moral and psychological support of the service activities of the Border Troops of Ukraine: textbook.] Khmelnytskyi : NADPSU. 448 s. (in Ukrainian)
7. Moralno-psykholohichna hotovnist viiskovosluzhbovtziv ZS Ukrainy do vykonannia zavdan za pryznachenniam: sotsialnyi vymir ta prohnozuvannia: metod. posib. [Moral and psychological readiness of servicemen of the Armed Forces of Ukraine to perform assigned tasks: social dimension and forecasting: methodological manual.] (2018); za zah. red. N.A. Ahaieva. Kyiv : NDTs HP ZSU. 72 s. (in Ukrainian)
8. Mul S. A. (2016) Psykholohiia hotovnosti ofitsera-prykordonnyka do profesiinoi diialnosti [Psychology of a border guard officer's readiness for professional activity] : dys. ... d-ra psykhol. nauk: 19.00.01. Kyiv. 539 s. (in Ukrainian)
9. Potapchuk Ye. M. (2001). Psykholohichna robota u Prykordonnykh viiskakh Ukrainy [Psychological work in the Border Troops of Ukraine] Khmelnytskyi : NAPVU. S. 124–173. (in Ukrainian)
10. Psykholohiia upravlinnia viiskamy [Psychology of military management] (2024) : pidruchnyk ; vyd. 2-he, pererob. ta dop.; za zah. red. V. V. Stasiuka. Kyiv : NUOU. 532 s. (in Ukrainian)
11. Kolesnichenko O. S, Matsehora Ya. V., & Vorobiova V. I. (2016). Psykholohichna hotovnist viiskovosluzhbovtziv Natsionalnoi hvardii Ukrainy do sluzhbovo-boiovoi diialnosti poza mezhamy punktu postiinoi dyslokatsii : monohrafiia. [Psychological readiness of servicemen of the National Guard of Ukraine for service and combat activities outside the permanent deployment point: monograph.] Kharkiv : NA NHU. 335 s. (in Ukrainian)
12. Rzhhevskiy H. (2012). Psykholohichna hotovnist mahistriv do pedahohichnoi diialnosti. [Psychological readiness of masters for pedagogical activity.] Visnyk KNTU: Aktualni problemy psykholohii. S. 73–89. (in Ukrainian)
13. Safin O. D. (2010). Liudskiy chynnyk v osoblyvykh umovakh diialnosti ta pratsi: psykholohichnyi aspekt. Problemy ekstremalnoi ta kryzovoi psykholohii. Vyp. № 8. S. 108–120. (in Ukrainian)

14. Stasiuk V.V. (2020). Analiz pidkhodiv do otsiniuvannia ta prohnozuvannia psykhologichnoi hotovnosti osobovoho skladu viisk (syl): struktura chynnykiv. [Analysis of approaches to assessing and predicting the psychological readiness of military personnel (forces): structure of factors.] Visnyk Natsionalnogo universytetu oborony Ukrainy № 1(54). S. 160–166. (in Ukrainian)

15. Yurkova O.I. (2023). Rozvytok psykhologichnoi hotovnosti viiskovosluzhbovtziv tankovykh pidrozdiliv do vykonannia boiovykh zavdan [Development of psychological readiness of tank unit servicemen to perform combat missions]: dys. ... do-ra filosofii:19.00.09 – Psykhohiia diialnosti v osoblyvykh umovakh. Kyiv : NUOU. 234 s. (in Ukrainian)

Summary

ANALYSIS OF SCIENTIFIC APPROACHES OF DOMESTIC SCIENTISTS TO DETERMINING THE PSYCHOLOGICAL CONTENT OF THE PHENOMENON OF PSYCHOLOGICAL READINESS

Pavlushenko S. Doctor of Philosophy, Deputy Head of the Department of Internal Communications, National Defense University of Ukraine

Introduction. The article analyzes the main scientific approaches of domestic scientists to determining the psychological content of the phenomenon of psychological readiness, reveals and proposes the author's approach to the classification of types of psychological readiness: according to the specifics of performing the tasks of military-professional activity, the conditions for their implementation and the duration of effective military-professional activity, as well as considers approaches to the interpretation of the levels of measuring psychological readiness.

Purpose. Analysis of scientific approaches of domestic scientists to the definition of psychological content, resolution of existing scientific contradictions in the study of the phenomenon of psychological readiness.

Methods. To solve the tasks, theoretical research methods were used: analysis of scientific sources on the research problem, synthesis, comparison, generalization.

Originality. The author's approach to the classification of types of psychological readiness is revealed and proposed: according to the specifics of performing the tasks of military-professional activity, the conditions for their implementation and the duration of effective military-professional activity

Conclusion.

1. The problem of psychological readiness has long been the subject of research by many domestic scientists, most of whom consider psychological readiness as an integral professionally significant property of the personality, which is a system of interrelated structural components.

2. The content of psychological readiness is considered by domestic scientists through motivational, emotional-volitional, cognitive, functional structural components that ensure the successful performance of military-professional activity and correlate it with the peculiarities of military-professional activity, external conditions and future tasks.

3. Psychological readiness is an individual characteristic of a serviceman as a person, which is a prerequisite for purposeful activity and the ability to perform the tasks of military-professional activity.

4. The following classification of types of psychological readiness most fully reveals the ability of a serviceman's personality to effective training and combat use: depending on the specifics, conditions and duration, as well as the effectiveness of military-professional activity.

5. To date, the Armed Forces of Ukraine and other components of the Defense Forces do not have a single methodology for diagnosing psychological readiness to perform combat missions. Therefore, the study and interpretation of the levels of psychological readiness measurement can be considered a subject for further scientific research of military psychologists from the security and defense sector of our state.

Key words: fighting; servicemen; military-professional activity; psychological readiness; mental stability; psychological support for staff.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 15.01.25.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 18.02.25

© 2025. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.